

ЛІТЕРАТУРА

1. Бистрова Ю. В. Інноваційні методи навчання у вищій школі України. *Право та інноваційне суспільство*. 2015. № 1. С. 27-33. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/pric_2015_1_5
2. Гарашук О. В., Куценко В. І. Інноваційний підхід до підготовки кадрів у контексті забезпечення їх конкурентоздатності. *Міжнародний науковий вісник. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ»*, 2015. Спецвип. 1 (10), С. 228-244.
3. Ковальчук В. І. Тенденції інноваційного розвитку вітчизняної системи мистецької освіти. *Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент*. Київ: Тонар, 2015. С. 17-33.
4. Кремень Василь. Інноваційна людина як мета сучасної освіти. *Філософія освіти*, 2013. (1). С. 7-22.
5. Лісневська А. Журналістська освіта: теоретичні підходи до формування професійного мислення телевізійних репортерів. *Неперервна професійна освіта: Теорія і практика (Серія: Педагогічні науки)*. Випуск 1-2 (46-47). 2016. С. 12-16. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/NPO_2016_1-2_4
6. Медведовська Т. П. Впровадження інноваційно-орієнтованого підходу у професійну підготовку фахівців. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 16: Творча особистість учителя: проблеми теорії і практики*. 2014. Вип. 22. С. 29-31. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nchnpu_016_2014_22_8
7. Олексюк О. М. Компетентісна мистецька освіта: пошук інноваційної моделі. *Міжнародний Кримський педагогічний конгрес «Інновації в освіті»*. Ялта, 27-29 вересня 2010 року. С. 191-194.
8. Рубль Оксана. Синергетика як інноваційна методологія педагогічної освіти. *Філософія освіти*, 2006. (1 (3)). С. 35-42.
9. Снісаренко О., Ануфрієва О. Інноваційний підхід у підготовці здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії. *Післядипломна освіта*. Київ: УМО, 2018. № 2. С. 74-85.
10. Соболева С. В. Використання інноваційних технологій навчання при підготовці кваліфікованих робітників аграрного сектору. *Інноваційні технології при підготовці фахівців аграрного сектору: електронний зб. матеріалів Міжн. наук.-практ. інтернет-конференції*, м. Біла Церква, 30 жовтня 2019 р. С. 15-22.

Yu. Kovalenko, T. Loginova. Innovative approaches in audiovisual education. – Article.

Summary: The study attempts to systematize prospective trends of the educational process in the field of audiovisual art and production. The study of innovative methods and forms of modern pedagogical activity proves the need to transform the traditional approach in film education towards the involvement of the latest digital technologies in order to expand the sectors of implementation of specialists in the audiovisual industry.

Key words: competence approach, audiovisual technologies, innovative methods, integration of knowledge, synergy.

УДК 1 (130.2)

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-5682/2022/37/29>

Я. І. Крамаренко

*старший викладач кафедри суспільних дисциплін та методики їх викладання
Чернігівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти
імені К. Д. Ушинського
м. Чернігів, Україна*

КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ФІЛОСОФСЬКО-ЕСТЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ У ПЕРФОРМАНСІ «КОЛИСКОВА» ДАР'І КОЛЬЦОВОЇ

Анотація. У статті визначено одну з важливих ролей українського мистецтва під час російсько-української війни, а також його ефективний вплив на боротьбу з російською терористичною політикою на міжнародному рівні, доказом чого є проведений у травні 2022 року в Давосі в рамках Всесвітнього економічного форуму перформанс української художниці Д. Кольцової.

На основі наведених науково-публіцистичних праць, інтерв'ю, статей проаналізовано необхідність внутрішніх якісних змін у різних сферах нашого життя, в тому числі за допомогою деколонізації суспільної свідомості. Досліджено, що сучасний акціонізм, зокрема перформанс – один із ефективних способів у відстоюванні нашого культурного фронту під час війни.

Ключові слова: деколонізація, українська культура, повномасштабне вторгнення, імперіалістична політика Росії, культурна дипломатія, український перформанс, сучасне мистецтво.

Упродовж століть українцям довелося протистояти московській експансії, покликаної не тільки загарбати українські землі, а й повністю асимілювати українців, щоб і сліду українського не залишилося на земній кулі. Багатостолітнє протистояння агресії північно-східного сусіда далось українському світові нелегко. Гірку чашу бездержавності та московської тиранії Україні судилося випити до дна. Нелюдський голодомор-геноцид, страшні репресії, нищення мови, культури, повальна русифікація, сучасна російсько-українська війна – наочне тому підтвердження. Але попри все українство встояло, продемонструвавши подиву гідну здатність виживати в найкритичніших ситуаціях, і тепер, на початку XXI століття, веде війну за справжню незалежність. І в період цієї боротьби з'являється нова культура, національна, сучасна. І після нашої перемоги, сподіваюся, українські митці матимуть можливість продовжити творити ексклюзивну, модерну, новітню та цікаву світові культуру.

Представники української культури: музиканти, режисери, художники, сценаристи і актори, театральні й громадські діячі, волонтери, письменники, критики та науковці, журналісти і фотографи – всі, хто з початком російсько-української війни, а саме з 2014 року, не полишають спроб своїми мистецькими проєктами закликати світ про невідкладну допомогу нашому народові, військовим, голосно заявляли, про важливість активних реальних дій і міжнародного політичного тиску на російську імперіалістичну машину. Та як стверджує Оксана Забужко в інтерв'ю «The Ukrainians»: «...Захід прогледів російський фашизм» [7]. 24 лютого 2022 року росія почала говорити повномасштабною мовою їхньої зброї, столітньої ненависті і заздрощів. Цьому свідчать написи в розтрьохених квартирах міст Ірпеня, Гостемеля і Бучі «кто разрешил вам так жить?». Відкрилось обличчя вже не прихованого імперського голоду – захоплення чужих територій, крадіжки, примусова депортація, звалтування українських громадян і знищення національної культурної спадщини.

У своїх творах українські майстри слова, зокрема Леся Українка, наголошувала на необхідності використовувати «лицарську зброю – (адже) це не лише меч, а й слово, означуване в нашій бароковій традиції мечем духовним» [1, с. 125]. У свою чергу, сучасні митці/мисткині мають за настановою Лесі Українки продовжувати нести свій «меч», відкриваючи світові неймовірно глибоку, автентичну, українську культуру. І тут важливо не лише показувати справжнє, неприкрите шаром малоросійської (тут в значенні знеціненої) «культури», а ще й не обмежувати європейського споживача українською мазанкою, штучним рушничком, тинком чи глиняним горщиком. Адже всі ці та багато інших атрибутів так званої «шароварщини» були створені спеціально і насильно «приклеєні» за допомогою репресій, голодоморів та заборон до історичної пам'яті українця.

У цьому вся складність такої просвітницької місії через насильницьку імперіалістичну політику Російської імперії, згодом СРСР, а ще пізніше самої Росії, яка глибоко ув'язла в Україну, навіть вже за часів незалежності. Ми є носіями її постколоніальної діяльності. Це добре простежується й досі в невіршеному мовному питанні, в державній політиці щодо освітніх програм, перейменування вулиць, скверів, культурних установ і т.д., у політиці медіа та інших важливих питаннях. Під цей вплив підпадають також закордонні діячі.

Культурним борцям просто терміново потрібно проводити деколонізацію як всередині України, так і за її межами. Нарешті відмовитися від згубного для нас північного вектора, а направити вектор на захід. Адже, як пише українська поетеса з Луганщини Любов Якимчук, «ніхто не хоче підтримувати лузера, і всі хочуть бути поряд із переможцями. Ми маємо виглядати переможцями і в культурній сфері також» [4]. Російсько-українські стосунки є згубними, їм «властива духовна і фізична смерть України». Саме ці слова Юрія Андруховича стали епіграфом до книги «Прощання з імперією» польської дослідниці, професорки Варшавського університету Олі Гнатюк, в якій авторка аналізує дебати українських інтелектуалів навколо національної та культурної ідентичності на зламі XX і XXI ст. Вона наголошує, що не змінилося відношення до побудови цих зв'язків, а, навпаки, ще з більшою силою продовжилося насадження і позиціонування «колонія-метрополія», все одно вектор скеровувався на Москву, а ми лишалися «меншим братом», мова і культура якого в жодному разі не мала дозволу на існування [2].

Із початком повномасштабної російсько-української війни наша культура нарешті отримала можливість бути почутою і звучить вже не тихим відлунням серед європейських культур, а представляє собою рушійну силу, яка впливає на свідомість іноземців, закликає до постійної допомоги і підтримки українського народу. Українська культура отримала шанс відкрити світові свою автентичну, справжню історію і цінності, а не нав'язані штучно росією псевдокультуру і мантру про «адіннарод».

Одна з тих, хто відстоює український культурний фронт за кордоном, є Дар'я Кольцова – мисткиня, перформерка, авторка інсталяцій і медіа-проєктів, чії роботи апелюють до найбільючіших та

найуразливіших аспектів людського буття. Її твори демонструвались у США, Франції та Польщі. Дар'я курує чисельні виставки та фестивалі, зокрема ГОГОЛЬFEST, вона володарка гран-прі конкурсу молодих українських художників МУХі і номінантка Премії Пінчук Арт Центр (2015 р.) з проектом «Архів випадкового слухача» [6]. І саме її перформансу «Колискова» присвячена ця стаття.

Якщо поглянути на сенс мистецтва, то це не просто вмiле виконання художником своєї роботи, це завжди глибина, пізнання, роздуми і головне – почуття та ідеї, які він закладає у концепцію творів. «Мистецтво – це набагато більше, ніж «прекрасне». Та й набагато ширше, ніж те, що має на увазі під словом «мистецтво» більшість. У нас не прийнято витратити стільки часу на естетику, роздуми і споглядання. Сучасне мистецтво вимагає більш підготовленого, начитаного, «активного» глядача, цікавого і готового не тільки дивитися, але більше розмірковувати, відчувати, усвідомлювати свої емоції, ловити свої думки, аналізувати», – пояснює Дар'я. Художниця стверджує, що за кожним твором мистецтва – величезна кількість рішень. «Чим більше в творі «витонченої простоти», тим більше за ним стоїть роботи. Але всі ці сумніви, питання, «труднощі» – частина процесу», – говорить вона [6].

Цього року в Давосі в рамках Всесвітнього економічного форуму Дар'я показала свій перформанс «Колискова». Першого дня його провела у публічному просторі міста, наступного – в Українському домі. «Я вірю, що мистецтво – це зброя і дієвий інструмент культурної дипломатії. Я ніколи не думаю про це, коли створюю мистецтво, але розумію, коли отримую зворотній зв'язок від людей, які його бачать» [6]. Мисткиня звертається до публіки роботою-ритуалом, щоб вшанувати кожне втрачене маленьке життя, яке відібрала Росія. Вона матеріалізує статистику реальних втрат українських дітей за перші три місяці війни. Ночами впродовж цих місяців Дар'я ліпила керамічні маленькі голови – символ загиблих дітей, і тепер вона збирає їх, щоб «заспівати» останню колискову і відпустити життя кожної [3]. «У підвалах по всій моїй країні від бомбардувань росії ховаються люди, вони відзначають дні та померлих ризиками на стінах. Стіни перетворюються у метричні книги смертей. Біль розриває мене. Колись я втратила дитину, а сьогодні Україна втрачає дітей кожного дня», – зазначає Дар'я у своєму дописі в Інстаграм [5].

Цей проєкт перформанса не завершує, адже війна продовжується, і діти, на жаль, помирають майже щодня, ця болюча цифра зростає. «Я почала цей перформанс для того, щоб пройти крізь біль. Я буду продовжувати його до кінця війни, як мій ритуал вшанування життів. Люди використовують його, щоб проживати біль та говорити про смерть. Часто люди починають плакати, тоді і в мене також починають текти сльози. І в цьому сила мистецтва, воно створює можливість проживання, єднання і зцілення...» [3].

Як бачимо, український акціонізм, зокрема перформанс, сформував собою сильну мистецьку ком'юніті, що дає можливість показати та передати весь той жах і біль, який відчуває наш народ з початку війни, а також нагадує європейцям, що війна у ХХІ столітті – це неприпустимо для цивілізованого світу. Це стало більшим, ніж просто протест, перформанс переродився, як і кожен із нас, його змінила війна. Перформативне мистецтво тепер не лише епатаж і зухвалість, він несе в собі парадоксальні, несумісні, здавалося б, речі: людські втрати межують із збереженням духовних цінностей, людяністю та взаємопідтримкою. Українці продовжують розбирати завали зруйнованих будинків, збирати одяг і закуповувати необхідні продукти, товари першої необхідності, збирають кошти на військову техніку, на притулки для тварин; і це все для абсолютно незнайомих людей. Дар'я у своєму перформансі об'єднала те, що страшно уявити будь-кому, – дитячі смерті і материнську колискову, трагічні долі безневинно вбитих та замордованих Росією. Художниця показала, що це не просто статистика однієї із воюючих країн світу, а це ціна боротьби за незалежність і свободу всього європейського континенту. Силу мистецького перформансу неможливо переоцінити, її потрібно засвідчувати, бо кожне сказане слово, дія, заклик наближає нашу перемогу над ворогом.

В умовах глобалізації та інформатизації сучасного світу, динамічних змін у всіх сферах життя українського суспільства, його демократизації та модернізації зростає роль культури як інтелектуального та духовного фундаменту державної політики, системи моральних норм і цінностей. Відбувається адаптація культури до інформаційно-комунікаційних викликів, формується принципово нове культурне середовище, а з огляду на збройну агресію Росії пріоритетним завданням стає опір російському культурному монополізму, збереження культурної самобутності українського народу, збагачення його культурно-духовних надбань, створення сприятливих умов для доступу до них.

«Культура – це комплекс ідей, які є важливими для певної спільноти. Культура не існує окремо від суспільства, в якому вона твориться, вона дзеркалить його», – написала у своєму Інстаграм журналістка The Ukrainians, культурна менеджерка Б. Неборак [9]. А ще культура не існує «поза політикою» – це неправда й утопія.

Сьогоднішня російсько-українська війна відкрила справжнє жорстоке нутро імперського режиму Росії, його наміри знищити не лише нашу історію, культуру, мову, а й самих українців. І нині багато хто це зрозумів, на жаль, саме через збройну навалу ворога, зруйновані ним наші населені пункти та великі втрати серед цивільного населення. Ця війна, що розпочалася в лютому 2014 року, є втіленням постійних агресивних планів Росії щодо України. Сьогодні всі говорять про окупацію. Та ця окупація відбулася не 8 років тому, а щонайменше п'ять століть тому, і несла за собою не лише загарбання українських земель, а й колонізацію народу, насадження поневоленістю своєї мови, культури, віри.

Нещодавно прочитала інтерв'ю з українським художником Олексою Манном, яке ще б кілька років тому особливо не зачепило мене. Під час розмови він сказав: «Маємо показати Україну такою, якою її виборюємо: з цінностями демократії, свободи, прав людини. З протилежного боку стоїть тоталітарна свідомість, помножена на тоталітарні практики та культуру бідності. Ця війна – не за політичні чи економічні свободи, а за власну ідентичність. За те, ким ти себе вважаєш, ким себе усвідомлюєш, ким себе називаєш. Етнічна компонента тут точно не основна і не відіграє ролі. Саме тому росіяни, усвідомлюючи це, чинять геноцид проти українців. Люди на Заході також це розуміють і починають цікавитись Україною, зокрема її мистецтвом» [8]. Беручи до уваги сказане художником, ми маємо зрозуміти, що біль від війни, який ми відчуваємо і який емоційно переживаємо кожен по-своєму, зобов'язані акумулювати в добрі справи, наприклад, волонтерство, постійні донати на ЗСУ або на інші збори, бо фізична допомога і навіть, за потреби, психологічна підтримка – це все пришвидшить нашу перемогу і вкотре продемонструє світові нашу єдність, збереження національних традицій і цінностей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Агеева В. За лаштунками імперії. Есеї про українсько-російські культурні відносини: монографія. Київ: Віхола, 2021. С. 111-130.
2. Гнатюк О. Прощання з імперією. Українські дискусії про ідентичність: монографія. Київ: Критика, 2005. 519 с.
3. «Колискова» Дар'ї Кольцової у Давосі. URL: <http://www.artcult.org.ua/ru/news/126> (дата звернення 1 червня 2022).
4. Любов Якимчук: «Росії дуже вигідно, коли ми відмовляємося від своїх авторів». URL: <https://theukrainians.org/liubov-iakymchuk/> (дата звернення: 21 липня 2022)
5. Lullaby performance. URL: <https://www.instagram.com/p/CdV5HoyNT4o/?igshid=YmMyMTA2M2Y%3D> (дата звернення: 9 травня 2022).
6. Мисткиня Дар'я Кольцова: надзвичайні ідеї приходять до мене на самоті та у душі. URL: <https://lifepravda.com.ua/projects/roby-nadzvichayne/59bb848c45ce3/> (дата звернення: 25 вересня 2017).
7. Оксана Забужко: «Я розповідаю історію того, як Захід прогледів російський фашизм». URL: <https://theukrainians.org/oksana-zabuzhko/> (дата звернення: 2 серпня 2022).
8. Олекса Манн: «Кожна війна потребує культурної експансії». URL: <https://theukrainians.org/oleksa-mann/> (дата звернення: 13 жовтня 2022).
9. Розбитий ковчег великої російської культури або що там нового із скасуванням Росії? URL: <https://www.instagram.com/p/ChHrf10sEMu/> (дата звернення: 11 серпня 2022).

Ya. Kramarenko. Field of culture during the war: philosophical and aesthetic issues in the «Lullaby» performance from Daria Koltsova. – Article.

Summary. The article defines one of the major roles of the art during the Russian-Ukrainian war, as well as its effective influence on the fight against the global Russian terrorist policy, evidenced by the performance art event of the Ukrainian artist Daria Koltsova that was held in May 2022 in Davos as part of the World Economic Forum.

Based on the discussed scientific and journalistic works, interviews, and articles, the need for internal qualitative changes in various spheres of our life was analyzed, including the means of the decolonization of social consciousness engaged. It was studied that modern actionism, and performance in particular, is one of the effective ways of defending the field of our culture during the war.

Key words: decolonization, Ukrainian culture, full-scale invasion, imperialist policy of Russia, cultural diplomacy, Ukrainian performance, contemporary art.